

זינה של תורה

עבודה ברת קיימא – האיך?

מדוע דווקא פנחס זכה שירשו בניו גדולתו ולא משה? / פעולת פנחס ע"י תשובה מה שפעל משה ע"י תפלה / להמשיך אור הקדושה, או להעלות ולעדן את הגשמיות / מדוע זכה פנחס שעלה גופו בסערה השמימה? / עבודת ה' שיש לה קיום / נצחיות עבודתו של פנחס / להשפיע גם "מחוץ" לתחום הקדושה

מדוע דווקא פנחס זכה שירשו בניו גדולתו ולא משה?

בשכר נפלא זכה פנחס על אשר "השיב את חמתי מעל בני ישראל"¹. בריש פרשתנו מבטיחו הקב"ה, שיזכה בכהונה הוא ובניו אחריו עד עולם, "והיתה לו ולבניו אחריו ברית כהונת עולם".

מתנה זו שקיבל פנחס, שימשיכו בניו אחריו את תפקידו ומעלתו ויהיו כהנים, זכות רמה ונישאה היא, וכפי שמצינו בפרשתנו גופא שמשה רבנו נתאוה גם הוא למעלה זו, דאיתא במדרש² על בקשת משה "יפקוד ה' . . איש על העדה"³, "אמר משה הרי השעה שאתבע את צרכי . . בדין הוא שיירשו בני את כבודי", היינו שרצונו של משה היה שיהא הנשיא הבא אחריו אחד מבניו.

ומה ייפלא אפוא, אשר הקב"ה סירב לבקשה זו משה רבנו לא זכה להעביר גדולתו

1 ריש פרשתנו כה, יא-יג.

2 תנחומא פרשתנו יא. במדבר רבה פכ"א, יד. פרש"י עה"פ (ושם: גדולתי).

3 פרשתנו כז, טז.

לקראת שבת

יא

"לזרעו אחריו" כפנחס, והקב"ה ציווהו "קח לך את יהושע בן נון"⁴. לא בניו של משה ירשו את תפקידו אלא תלמידו.

והלא הטעם שזכה פנחס להעביר כהונתו לזרעו אחריו, הוא בזכות שהגן על בני"י והצילם מעונש לאחר החטא דבנות מדין⁵. והרי משה רבנו עמד והשיב חמתו של הקב"ה כמה וכמה פעמים: "ויחל משה את פני ה' . . . וינחם ה' על הרעה"⁶ – לאחר חטא העגל, "ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש"⁷ – לאחר חטא המתאוננים, ויאמר משה . . . ויאמר ה' סלחתי כדברך"⁸ – בחטא המרגלים.

ולא זו בלבד שלא נתן לו הקב"ה שכרו ברית עולם לזרעו אחריו, אלא עוד זאת שגם כשעמד משה וביקש זאת בפירוש, סירב הקב"ה לבקשתו. והדברים תמוהים מאוד.

ויש לבאר זה ע"פ ביאור מהות עבודתו של פנחס, ולעומת זאת עבודת משה, שפעלו כפרת בני ישראל כל אחד על פי דרכו. ומזה נמשך ההפרש בקבלת השכר, מידה כנגד מידה, כל אחד על פי אופן עבודתו.

פעולת פנחס ע"י תשובה מה שפעל משה ע"י תפלה

כאשר בא פנחס לכפר על חטא החמור דבנות מדין, הנה לא מצינו שפנה אל הקב"ה בתפילה שיסלח לבני ישראל, אלא מסר נפשו בפועל וקינא את קנאת ה'.

וכיצד הביאה "קנאה" זו לכפר על בני"י – הנה מספר הכתוב "בקנאו את קנאתי בתוכם", וכוונת הוספה זו היא שהפעולה שפעל פנחס לא הייתה רק הענשת החוטאים, שמזה לבד עדיין לא באה הכפרה, אלא שקנאתו הייתה בתוך בני ישראל, שבמעשהו עורר את שאר בני ישראל לשוב מחטאם. ותשובה זו שעשו בני ישראל ע"י פנחס, היא היא שעל ידה נפעל "ויכפר על בני ישראל", וכמאמר רבותינו ז"ל בנוגע לפנחס "שעשה שישראל יעשו תשובה"⁹.

אבל משה רבנו דרך אחרת הייתה עימו. משה, בחטא העגל וכיוצא, עמד מיד בתפילה ודרישה לקב"ה שיסלח לעם ישראל על חטאם, מבלי אשר יעוררם לשוב בתשובה.

(4) שם יח.

(5) דמלשון הפסוק "השיב את חמתי מעל בני ישראל גו' ולא כליתי את בני ישראל בחמתי" משמע שאת השכר קיבל פנחס על כך שהציל את בני"י, ו"בקנאו את קנאתי" הוא רק הדרך והאמצעי שבו "השיב את חמתי". והיינו, שאת השכר קיבל על אשר הקנאות הביאה להשבת החימה, ולא מפני הקנאות עצמה.

(6) שמות לב, יא-יד.

(7) במדבר יא, ב.

(8) במדבר יד, יג-כ.

(9) פדר"א פמ"ז (כגי' הרד"ל).

פעולת משה הייתה שונה מפעולת פנחס: במעשה מדין חזרו ישראל בתשובה ותשובת ישראל פעלה את סליחת הקב"ה, ואילו אצל משה היה הסדר שהתפלל מיד להקב"ה ופעל להעביר הגזירה מעל בני ישראל.

וסיבת החילוק באופן כפרתם על ישראל, הרי היא נעוצה בחילוק עיקרי בדרך עבודת ה' של משה ופנחס, בהמשכת קדושתו של הקב"ה על עצמם ועל בני ישראל, שכל אחד דרכו אחרת באופני עבודת השי"ת.

להמשיך אור הקדושה, או להעלות ולעדן את הגשמיות

העולם השפל מצד עצמו הוא גם ומנגד לכל דבר שבקדושה, ואינו מוכשר לגילוי אור ה' עליו, וזהו תפקידם של ישראל, שהם הממשיכים אור הקדושה והרוחניות בעולם הזה הגשמי והנחות. והמשכת הקדושה הלזו, נפעלת באחד משני פנים, הנקראים בספרי חסידות "המשכה מלמעלה למטה" ו"העלאה מלמטה למעלה". וביאור אופנים אלו:

"מלמעלה למטה" – יש אשר עבודת האדם היא לגלות אורות נעלים והשפעות קדושות, ולהמשיכם למטה. וכאשר מתגלים אורות אלו, הרי האור דוחה את החושך ואת הרע, ואין גסות העולם השפל מפריעה לאדם, כי נדחית היא ממילא ומעצמה מפני גילוי אור השכינה.

והיינו, שבעבודה זו, אין האדם לוחם עם גסות העולם השפל ומנסה להעלותו לקדושה, אלא עיקר עבודת האדם היא לגלות את אור השכינה, ואור זה דוחה את החושך שבאדם, שמסתלק ממילא מפני האור הנעלה.

וכמבואר בס' תניא קדישא¹⁰, שכאשר השי"ת מאיר על הנשמה ומסייע על ידה במלחמתה בתאוות הגוף, הרי אז אין האדם צריך להילחם ולהיאבק ברע, אלא גילוי אור ה' וקדושתו פועל שמסתלק הרע ממילא, כדרך שהחושך נדחה מפני האור מאליו וללא מלחמה.

ומובא על זה משל בסה"ק¹¹ מ"מלך גדול מאוד שכולם מתבטלים ממנו, ואינו צריך למלחמה כלל, דמצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים, מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו".

והוא הנקרא דרך העבודה "מלמעלה למטה": אין האדם מזוכך את החומר והגשמיות ומכשירו להיות ראוי לקבל אור הקדושה, אלא עבודתו היא לגלות קדושת השכינה מלמעלה למטה, והגשמיות והגסות שלמטה נדחית ממילא מפני אורו ית'.

(10) פרק י"ב.

(11) ספר המאמרים תרנ"ט ע' קעד. וראה שם באורך בביאור ענין זה דעבודה בדרך גילוי מלמעלה, לעומת עבודת האדם למטה המשכת גילוי אור מלמעלה.

"מלמטה למעלה" – ומאידך, ישנו סדר העבודה "מלמטה למעלה", והיינו שאין עיקר עבודת האדם לגלות את אור השכינה, כי אם עבודתו היא להיחם עם גסות לבו ותאוותיו, לנצחם ולהכניעם, עד שפועל הוא שגם גופו הגשמי ותאוות לבו יתעלו ויזדככו, ויהיו כלים ראויים לקבל אור קדושתו של הקב"ה.

וכדוגמת עבודת התפילה אשר "שעת צלותא שעת קרבא"¹² – שזמן התפילה הוא זמן המלחמה עם היצר, "ביגיעת הנפש ויגיעת בשר להתבונן בגדולת ה' . . ולהוציא מלבו הרצונות זרות דנפש הבהמית, עד שיהיה לו רק רצון אחד לאביו שבשמים, שכל זה הוא על ידי מלחמה גדולה עם היצר"¹³.

שבעבודה באופן זה, הנה עבודתו היא לזכך ולעדן את גופו ונפשו, ואזי נעשה הוא מוכן וראוי שיומשך עליו אור השי"ת, שירגיש קרבת וקדושת ה'. ועבודה זו היא "מלמטה למעלה" – שמזכך את גופו ולבו שיתעלו "מלמטה למעלה" להיות כלים ראויים לקדושתו ית'.

מדוע זכה פנחס שעלה גופו בסערה השמימה?

והנה שתי דרכים הללו, הן הם אופני הנהגתם של פנחס ומשה.

משה דרך עבודתו היא "מלמטה למטה", מהותו של משה היא התורה, והתורה היא "תורה אור". יהודי לומד תורה, והיא מאירה את נפשו וגופו, ודוחה משם את חושך העניינים הבלתי רצויים שבנפשו. אין היהודי צריך להיאבק עם הרע שבו אלא כדרך שהאור דוחה את החושך ממילא, כך התורה מאירה ומזככת הנפש בלא מלחמה והתעסקות עם הרע.

ועל כן בבואו להסיר רוע הגזירה, הנה בחר משה בדרך זאת, אשר פעל אצל השי"ת שימחל לישראל גם לפני ששבו בתשובה. כי אופן עבודתו לא הייתה להעלות ולזכך את האדם השפל, אלא עבודתו הייתה להמשיך את הארת השי"ת מלמעלה, ואור זה יאיר את חשכת הרע מעצמו, גם אם אין האדם ראוי ולא שב בתשובה, כי אור השכינה דוחה את הרע ממילא, וכפי שנתבאר.

ואילו פנחס, עבד עבודתו בדרך "מלמטה למעלה" – בירוך וזיכוך הגוף והעולם הגשמי שיהא ראוי ומוכן לקבל אור קדושתו ית'. וכידוע אשר "פנחס זה אליהו"¹⁴, ומבואר בספרים¹⁵ שאליהו עיקר עבודתו הייתה בבירור וזיכוך גופו הגשמי, וכל כך

12) זוהר, הובא בלקוטי תורה ריש פרשת תצא, ובכ"מ. וראה זהר ח"א רמ, ב; ח"ג רמג, א.

13) לקוטי תורה (לבעל התניא) בלק עב, א.

14) תרגום יונתן לשמות ו, יח; זהר ח"ב קצ, א; פרדר"א פמ"ז; ילקוט שמעוני ר"פ פנחס. ועוד.

15) ראה בזה בספר המאמרים יו"ט של ר"ה תרס"ו ע' קנח ואילך. ובמקומות שנשמנו שם.

נתעלה ונזדכך גופו עד שגופו עלה בסערה השמימה¹⁶, מה שלא מצינו אפילו אצל משה. וטעם הדבר, שפנחס זה אליהו עבד וזיכך את גופו עד כדי כך שנתקדש הגוף בקדושה נעלית מאוד, עד שנעשה דומה לגוף המלאך, והיה יכול לעלות למעלה, אבל משה שעיקר עבודתו הייתה לא בכירור הגוף אלא בהמשכת הקדושה, הרי גופו נותר בגשמיותו, ולא נתעלה כ"כ, ולכן נקבר בעבר הירדן ולא עלה השמימה.

וכיון שעבודתו של פנחס הייתה עבודה עם הגוף והעולם, זיכוכם ועידונם, על כן כבואו לכפר על בני ישראל הלך ג"כ בדרך זו. ולכן לא עמד מיד לבקש מהקב"ה מחילה, אלא הלך וקינא קנאתו בתוך בני ישראל, ובכך עורר אותם לתשובה, ומששבו בני ישראל, ונעשו ראויים לכפרה, הרי נענה השי"ת לתשובתם והסיר את חמתו מעל בני ישראל.

עבודת ה' שיש לה קיום

תוצאתה של העבודה נגזרת היא מדרך העבודה. וגם בדרכים האמורות למעלה – עבודה בדרך "מלמעלה למטה", ובדרך "מלמטה למעלה", ניתן לראות בפועל ההבדל וההפרש בין תוצאות שתי הדרכים בעבודה.

עבודת ה' הנעשית ע"י גילוי אור עליון המעמיד את האדם ברגש קדושה וקרבת ה', הרי בזמן הגילוי עומד האדם במדרגה נעלית, ואור הקדושה משפיע על שיחו ושיגו, הגיונותיו ומעשיו.

אך בחלוף האור והגילוי, יתכן שיחזור האדם להיות כפי שהיה קודם שקיבל אור הקדושה. וכפי שמצינו בזמן גילוי אור השכינה באופן הנעלה ביותר, בזמן שעמדו כל ישראל וקיבלו התורה מפי הגבורה, ונתגלה השי"ת לעיני כל ישראל, ואכן באותה שעה פעל הגילוי ש"פסקה זוהמתן"¹⁷ ונטהרו ישראל מטומאת מצרים וגילוליה. אך לאחר שסר הגילוי הנה לא חלפו ימים רבים ובנ"י חטאו בעגל ו"חזרה זוהמתן"¹⁸.

וטעם הדבר, שכאשר האדם מתעלה מחמת גילוי אור הקדושה עליו, אין זה שהרע והגסות שבו נעלמים ומתבטלים לגמרי, אלא שמחמת הקדושה הנשפעת עליו הרי הרע נדחה ואינו יכול לפעול שום פעולה, כי אור הקדושה גדול כ"כ, עד שאינו נותן לרע להתבטא ולהתעורר ואינו מסוגל לחשוב ולעסוק בדברים שהם מנגדים לקדושה. אך הרע נותר בעינו, ולא נשתנה כלל, ובמילא ברגע שחדל הגילוי, אפשרי אשר "הרע חוזר וניעור". ומתאוה תאוה לתאוות עולם הזה ותענוגיו"¹⁹.

16 ראה מלכים-ב, יא. פרדם שער כד (שער היכלות) פי"ג-י"ג מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תתפב.

17 שבת קמו, א. זהר ח"א נב, ב. זוהר ח"ב קצג, ב.

18 זהר שם. וראה תניא סוף פל"ו. ספר המאמרים "המשך תער"ב" ח"ב ע' תתקל ואילך.

19 תניא פרק י"ב.

ונמצא, שכאשר העבודה היא בדרך "מלמעלה למטה" קיים החשש שלא תהיה עבודה זו ברת קיימא, כי בחלוף הגילוי יחזור האדם למעמדו ומצבו כבתחילה, קודם גילוי אור השכינה עליו.

לעומת זאת, כאשר נעשית העבודה בדרך "מלמטה למעלה", היינו עבודה יסודית בזיכוך הגוף ובירורו, ומלחמה בתאוות וברצונות אשר לא לה' המה, הנה בדרך זו נעשה שינוי אמיתי והאדם מתעלה באופן של קיימא. כי באופן זה האדם מכניע את הרע לאט לאט, והאדם מזכך ומעדן עצמו עד שאינו שייך לעניינים של רע שהיה קשור אליהם מקודם, וכך הוא עולה בעבודתו, ומבטל עוד ענינים של רע, ועולה ומתקדש מחיל אל חיל.

ונמצא שהעבודה בדרך "מלמטה למעלה" יש בה מעלה על עבודה בדרך "מלמעלה למטה"²⁰, שכאשר העבודה היא בבירור וזיכוך הגוף והעולם, השינוי בהם הוא אמיתי ופנימי, וההתעלות היא ברת קיימא.

נצחיות עבודתו של פנחס

ועתה, הנה נמצא טוב טעם ודעת בישוב תמיהה האמורה מדוע זכה דווקא פנחס להורישי גדולתו לזרעו אחריו עד עולם.

משה אכן עמד והסיר הגזירה מעל בני ישראל כמה וכמה פעמים, אך היה זה בדרך "מלמעלה למטה", שהמשיך הסליחה וכפרה לבני ישראל, עוד בטרם שתיקנו החטא ושבו בתשובה.

אך פנחס התחיל עבודתו "מלמטה למעלה", הלך ועורר את בני ישראל לשוב בתשובה ואזי ממילא הסיר הקב"ה חמתו וסלח לעמו. ועל פי המבואר למעלה אשר עבודה יסודית בתיקון הגוף ועשיית תשובה, הנה תוצאתה היא ברת קיימא ואינה מתבטלת בתום העבודה, נמצא שכפרה זו שנפעלה ע"י שבנ"י עשו תשובה היא כפרה נצחית גם כן. וכדרשת רז"ל²¹ על הנאמר בפנחס "ויכפר על בני ישראל"²² – "שעד עכשיו לא זו, אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים".

והקב"ה משלם לצדיקים שכרם מידה כנגד מידה, ועל כן דווקא פנחס זכה לקבל שכר מופלא להורישי כהונתו לבניו אחריו עד עולם, כשם שפעל בבנ"י תיקון בר קיימא, שהביא אחריו כפרה נצחית.

(20) בביאור המעלות שבשני האופנים, ראה: לקוטי שיחות ח"ה ע' 71 ואילך. ח"ט ע' 24 ואילך. ח"י"ב ע' 70 ואילך. ח"ט"ו ע' 83 ואילך. ח"ט"ו שם ע' 194 ואילך. ח"כ"ה ע' 123 ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ב ע' א ואילך, ועוד.

(21) ספרי על הפסוק.

(22) פרשתנו כה, יג.

להשפיע גם "מחוץ" לתחום הקדושה

ומזה ילמוד האדם וישים אל ליבו, אשר בעבודתו את השי"ת יכוון דרכיו באופן אשר תהא עבודתו פנימית וברת קיימא.

דהאדם העובד את השי"ת, יש אשר מתעסק בעיקר בעניינים השייכים לנשמתו, לימוד התורה, תפילה בכוונה, וכיוצא. אך אינו משים אל ליבו לזכך את גופו, לעדן תאוותיו ולקדשו, אלא עיקר מעייניו הוא בעניינים רוחניים כתורה ותפילה.

עבודה כזו, היא דוגמת העבודה "מלמעלה למטה", שהרי אינו מתעסק ומתמסר לזיכוך ה"מטה" – הגוף, אלא מתעסק בעיקר בענייני "מעלה" ודברים קדושים וטהורים כתורה ותפילה, ובעת עיסוקו בהם הרי הוא מתעלה ומתקדש ומיטהר. ובזה יש ללמוד דרך עבודת ה' מעבודתו של פנחס:

דהנה, עבודה באופן האמור שמתעסק רק בתורה ותפילה, הרי בזמן שמתעסק בענייני הקדושה, עומד הוא בהתעלות, וגופו אינו מושכו לגשמיות העולם השפל. אך כשיוצא מבית המדרש לעשות מלאכתו בענייני גופו, שאזי אינו עוסק בדברי קדושה, הנה מכיוון שלא התעסק בזיכוך ועידון גופו, הרי הגוף נותר מגושם כשהיה, וכל מעייניו ותאוותיו בענייני העולם, והרי הוא מוריד את האדם ומשפילו לתאוות העולם ותענוגיו.

והדרך בה ילך האדם היא, אשר יחד עם עבודתו בענייני הנשמה ביושבו על התורה ועל העבודה, הנה זאת ישים אל ליבו שצריך גם לזכך ולברר גופו הגשמי, לבטל תאוותיו, ולהכניס הקדושה בכל ענייני ועסקי הגוף. ובאופן זה הרי העבודה יש לה קיום, דגם כאשר אינו עוסק בעבודת ה', ומתעסק במשאו ומתנו ובעסקי גופו, הנה לא רק שלא ירד מדרגתו, אלא להיפך, שיעלה את כל ענייני ועסקי הגוף לקדושה.

כיוצא בזה, יש שמתעסק בהמשכת אור על נשמתו, וגם מזכך ומקדש את גופו, אך נשאר הוא בד' אמותיו. עובד הוא את השי"ת רק בענייניו הוא, ואינו פועל בהשפעה על סביבתו, ובקירוב אותם מבנ"י שאינם עוסקים עדיין בקיום התורה ומצוותיה.

דגם באופן עבודה זה, יש לחשוש אשר באם יוכרח לצאת מד' אמותיו ולהיות במגע ומשא עם הסביבה שמחוץ לו (מאיזו סיבה שתהיה), יכולה היא להורידו ח"ו ממדרגתו, ולרחקו מקדושתו שהשיג על ידי עבודתו עם עצמו.

ולזאת, שומה על האדם שלא יסתפק בהמשכת הקדושה על נפשו האלוקית, אלא יזכך גם את גופו ויקדשו, ועוד זאת שיקרב ויקדש גם את אלו שנמצאים עדיין מחוץ לגבולות הקדושה, שיהיו גם הם כלים להמשכת קדושת התורה והמצווה.

ואזי יוכל לידע בנפשו אשר עבודתו בת קיום היא, באופן של "ברית כהונת עולם", וכעבודתו של פנחס זה אליהו.

